

Nýtur ríkisstjórnin sannmælis?

Jón Steinsson

Núverandi ríkisstjórn er með eindæmum óvinsæl um þessar mundir. Nýjstu kannanir mæla stuðning við stjórnina upp á aðeins 34%. Þetta er einkennilegt í ljósi þess hversu vel hefur gengið að koma hagkerfinu aftur á rétta braut eftir hrunið og einnig í ljósi þess hversu mörgum stórum og mikilvægum málum ríkisstjórninni hefur tekist að koma í gegn á skömmum tíma.

Lítum yfir farinn veg hjá ríkisstjórninni:

1. **Stóru bankarnir:** Hún náði samningum við kröfuhafa Glitnis og Kaupþings sem fólu í raun í sér einkavæðingu Íslandsbanka og Arion banka. Ég held að margir eigi til að gleyma því hvað þetta var mikilvægt. Upprunalega hugmyndin var að ríkið myndi eiga alla bankana þrjá. Og þar sem stór hluti fyrirtækja í landinu var í vanskilum hjá bönkunum eftir hrunið hefði ríkið því í raun svo gott sem átt stóran hluta margra fyrirtækja í landinu. Við hefðum verið ansi nálægt fullkomnum sólialisma þar sem ríkið hefði getið hafist handa við fyrirgreiðslupólítík og miðstýringu af áður óþekktri stærðargráðu. En þess í stað einkavæddi þessi fyrsta vinstristjórn Íslandssögunnar tvo af bönkunum þremur á skömmum tíma án spillingar. Það verður að teljast talsvert afrek.

2. **Ríkisfjármálin:** Hún hefur sannarlega lift Grettistaki í ríkisfjármálum. Fjárlagahallinn þegar hún tók við var 13% af vergri þjóðarframleiðslu og ríkissjóður stefndi hraðbyr í greiðsluþrot. Nú hefur þessum fjárlagahalla að stærstum hluta verið eytt á örfáum árum. Það var gert með blöndu af niðurskurði og skattahækkunum en án þess að velferðarkerfið léti á sjá svo um munaði. Á árunum fyrir hrun var því stíft haldið fram að vinstimönnum væri ekki treystandi til þess að reka ábyrga efnahagsstefnu. Hið gagnstæða hefur sannast. Vinstrimenn tóku við einum mesta efnahagsvanda sem við Íslendingar höfum upplifað og ráku svo ábyrga efnahagsstefnu að jafnvel Alþjóðdagjaldeyrissjóðurinn hampar þeim. Ef ekki fyrir þetta þá værum við í vondum málum í dag.

3. **Landsvirkun:** Hún skipaði nýjan forstjóra Landsvirkjunar sem hefur gjörbreytt stefnu fyrirtækisins í þá átt að hámarka verðið (og þar með arðinn) sem við fáum fyrir auðlindina. Fyrir tíð þessarar ríkisstjórnar neitaði Landsvirkjun af einhverjum ástæðum að upplýsa almenning um orkuverð til stóryðju. Öll umræða um skynsemi stóryðjuframkvæmda var af þeim sökum út og suður. Þessu var strax breytt eftir að ný forysta tók við. Þá kom í ljós að Landsvirkjun hafði verið að selja orkuna með nokkuð ríflegum afslætti af einhverjum ástæðum. En nýr forstjóri hefur síðan lagt áherslu á að hverfa af þeirri braut. Og nú glittir í það að Landsvirkjun geti farið að greiða eiganda sínum talsverðan arð. Það var mikið!

4. **Seðlabankinn:** Hún rak Davíð Oddsson úr Seðlabankanum. Ég hvet lesendur til þess að reyna að hugsa þá hugsun til enda að Davíð væri enn seðlabankastjóri.

5. **Skuldavandi heimilanna:** Hún hefur staðið sem klettur gegn ævintýrlegum þrýstingi um almenna skuldaniðurfellingu. Slík skuldaniðurfelling hefði haft afleiðar afleiðingar. Hún hefði verðlaunað þá sem fóru sér að voða fjárhagslega á árunum fyrir hrun á kostnað þeirra sem fóru varlegar. Hún hefði kostað ríkið hundruð milljarða og því í raun þýtt miklu hærri skatta í áratugi (og eru skattar nógu háir fyrir). Hún hefði í mörgum tilfellum falið í sér stórkostlegar niðurgreiðslur til hátekju- og stóreignafólks á kostnað almennra skattgreiðenda. Og hún hefði falið í sér verulega

tilfærslu fjár frá landsbyggðinni til höfuðborgarsvæðisins (hún hefði verið einhver stærsti landsbyggðarskattur sögunnar). Í stað almennrar niðurfellingar hefur ríkisstjórnin staðið fyrir aðgerðum sem beinast sérstaklega að þeim sem virkilega þurfa á hjálp að halda (110% leiðin, greiðsluáðlögun, skuldaáðlögun, beina brautin, breytingar á gjaldþrotalögum). Það er sírt að sjá ríkisstjórnina gjalda fyrir það að taka jafn skynsama afstöðu í jafn mikilvægu máli. Og sérstaklega sírt að sjá sjálfskipaða postula eignarréttar og ábyrgrar efnahagsstefnu kasta klæðunum og herja á ríkisstjórnina í þessu máli.

6. Skattkerfið: Hún hefur gert grundvallarbreytingar á skattkerfinu sem miða að því að skattar leggist frekar á þá sem eru betur í stakk búnir til þess að greiða þá, þ.e. hátekju- og stóreignafólk. Á árunum fyrir hrun voru skattar á háar tekjur og fjármagnstekjur lækkaðir á meðan hækkun persónuafsláttarins hélt ekki í við laun. Fyrir vikið hækkuðu skatthlutföll lág- og millitekjufólks á meðan skatthlutföll hátekjufólks lækkuðu verulega. Á síðustu árum fyrir hrun var skattkerfið orðið þannig að þeir sem mestar tekjur höfðu greiddu lægra hlutfall tekna sinna í skatt en meðaljóninn. Þessu hefur núverandi ríkisstjórn breytt. Fyrir vikið hafa skatthlutföll lækkað hjá stærstum hluta þjóðarinnar.

7. Veidigjald: Hún hefur lagt á veiðigjald sem loksins tryggir að þjóðin njóti sanngjarns hluta þess auðlindaarðs sem verður til í sjávarútvegi. Fram að þessu hefur útgerðin fengið verðmætum aflaheimildum úthlutað frá hinu opinbera nánast án endurgjalds. Þessi ráðstöfun hefur fært eigendum útgerðarfyrirtækja ævintyralegan auð umfram eðlilegan arð af því fé sem þeir hafa lagt til rekstrarins. Á árunum frá hruni hefur þessi umframardur líklega numið um 45 ma.kr. árlega. Markmið ríkisstjórnarinnar er að veiðigjaldið leggist einungis á þennan umframard. Þetta er framkvæmt með því að reikna fyrst framlegð útgerðarinnar í heild og draga síðan frá eðlilegan arð af því fé sem eigendur útgerðarinnar hafa lagt til rekstrarins (skip, frystihús o.s.fr.). Veiðigjaldið leggst einugis á þá upphæð sem eftir stendur. Vitaskuld er erfitt að meta nákvæmlega hver umframardurinn í sjávarútvegi er. En þessi aðferð ríkisstjórnarinnar er snjöll og ætti að komast nálægt því að leggja gjald einungis á umframardinn. Af þessum sökum mun veiðigjaldið tryggja hvort tveggja að útgerðin búi við blómleg rekstrarskilyrði til frambúðar og að þjóðin fá sanngjarnan hluta auðlindaarðsins.

8. Breytingar á stjórnarráðinu: Hún hefur fækkað ráðuneytum úr tólf í átta. Stærsta breytingin er tilkoma atvinnuvegaráðuneytisins. Sú ráðstöfun að hafa sérstök ráðuneyti tileinkuð málefnum landbúnaðar, sjávarútvegs og iðnaðar orkaði tvímælis. Hættan var vitaskuld sú að ráðherrar í þessum ráðuneytum ynnu að hagsmunum „sinna“ atvinnugreina jafnvel þegar þeir sköruðust við almannahagsmuni eða hagsmuni annarra atvinnugreina. Stofnun atvinnuvegaráðuneytis ætti að draga verulega úr þessari hættu.

Vitaskuld er ekki allt gott sem þessi ríkisstjórn hefur gert og hún hefur langt frá því leyst öll erfið vandamál sem við stöndum frammi fyrir. Þar bera hæst gjaldeyrismálin. Lítið hefur miðið í þeim málum. Meðhöndlun Icesave og seinagangur varðandi framkvæmdir (t.d. stækkun vega út úr borginni) eru ámælisverð að mínu mati. Og svo er ég sjálfur ekki sérstaklega áhugasamur um inngöngu í Evrópusambandið, sérstaklega í ljósi þeirrar óvissu sem ríkir um framtíð þess sambands.

En þegar það jákvæða er borið saman við það neikvæða vegur það jákvæða mun þyngra í mínum huga. Ísland er í ótrúlega góðri stöðu í dag aðeins þremur árum eftir að hafa verið í ótrúlega vonda stöðu. Erfiðar ákvarðanir sem þessi ríkisstjórn tók eiga mikinn þátt í þessum viðsnúningi. Ég vona að hún njóti sannmælis hvað það varðar.